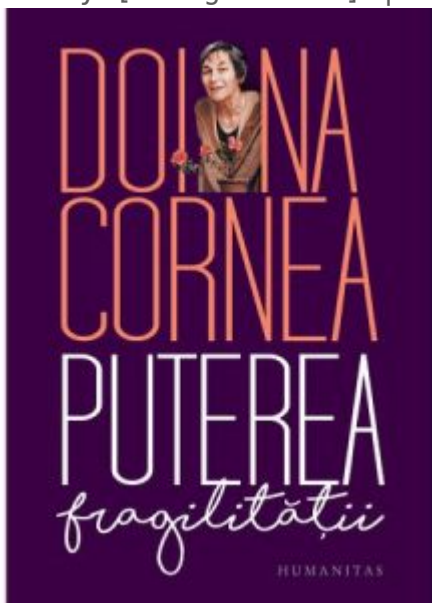

Vasile Popovici. „Exercițiul spiritual al actelor mărunte”

written by [Marginalia] | September 27, 2019

În acești termeni își definea Doina Cornea cei opt ani de confruntare cu comunismul. Protestele ei n-ar fi fost, așadar, decât niște „acte mărunte”. Major era doar faptul că se înscriau în spiritual. Cum să n-o recunoști pe profesoara de la Cluj în formula minimalizantă de mai sus?

Reeditarea la Humanitas a volumului *Puterea fragilității* din 2005 readuce în actualitate un nume esențial din panteonul sărac al moralității și demnității noastre naționale din anii ultimi ai comunismului. Nu se înșală domnul Gabriel Liiceanu în cuvântul său introductiv: „*timp de peste două decenii, Doina Cornea n-a mai existat pentru noi.*” Adevărată e și constatarea ce ne descalifică: n-avem cultul eroilor, nu-i identificăm și, prin urmare, nici n-avem cum să-i transformăm în modele. Aceasta nu înseamnă că nu trebuie să batem neîncetat la porțile închise ale uitării și indiferenței publice. Să batem până când se deschid, prin puterea faptelor „mărunte” de care vorbește Doina Cornea, dacă o carte, precum aceasta, e un asemenea fapt.

Am citit *Puterea fragilității* ca și cum aș fi știut doar vag cine e ființa ce vorbește aici, ca și cum n-aș fi întâlnit-o niciodată și de-abia acum aș încerca să înțeleg cine a fost – din ce spune în aceste pagini de interviuri și proteste. Lectura lor, trebuie s-o spun de la bun început, e una ce te pune în discuție de la prima până la ultima filă. Dacă ai apucat comunismul și vârsta responsabilă, de ce n-ai făcut ca ea? Iar dacă nu l-ai apucat, oare ai fi făcut ca ea? Întrebarea aceasta formează fondul moral imposibil de ocolit, presant și inconfortabil. Nu doar povestea ei o citești, ci și povestea ta, prin contrast. Și nu e doar rechizitoriul unui regim, ci și rechizitoriul propriei tale conștiințe. Și iarăși: nu Doamna de la Cluj îți pune stânjenitoare întrebări, fiindcă ea nu prea arată cu degetul, ci tu ție.

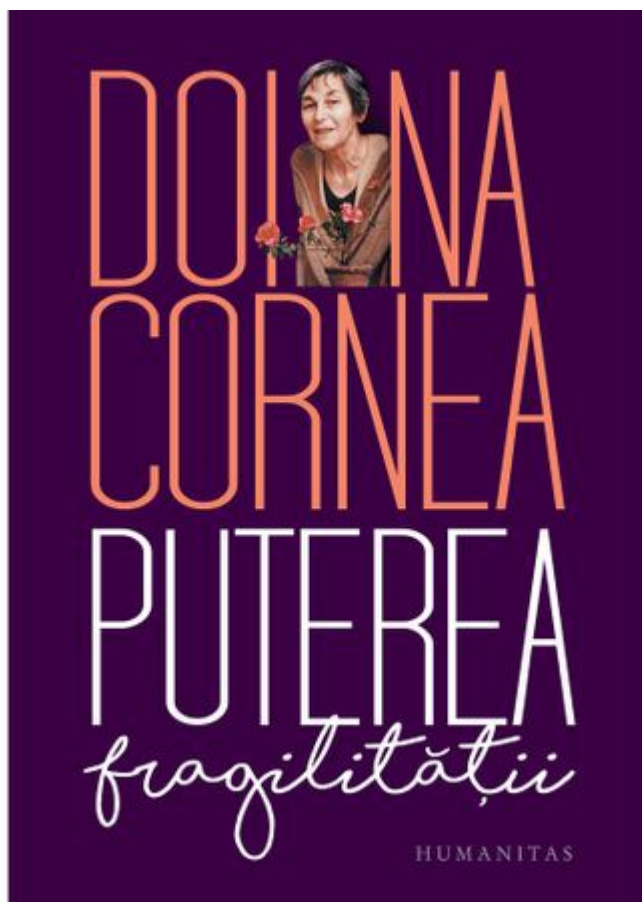
Opoziția la regimul comunist a fost de multe feluri, foarte diferite între

ele. Cazul Doinei Cornea este însă remarcabil între toate.

A existat opoziția-kamikaze, opoziția extremă, fără strop de speranță, cea a ne-intelectualului, a omului fără nume, lipsit de arma și armura cuvântului, opozantul anonim, neconectat la ambasade și la Occident. Acesta dispărea fără urmă, ucis, încarcerat sau tratat în spitale psihiatrice. Destinul său în eternitate e cel mai ingrat, fiindcă nu ni-l putem apropria în lipsa propriului său cuvânt, neuzit și neînregistrat.

A existat apoi opozantul (sau disidentul) aflat în așteptarea plecării definitive, legat de altă cultură sau cu speranțe de integrare rapidă în Occident, prin limbă și formație. Găsim în această categorie, o spun conștient de iritarea pe care o pot trezi, o doză de curaj, dar și o umbră de oportunism. Aș avea un bun exemplu în minte, însă prefer să-l țin pentru mine.

În altă situație se aflau personalitățile publice, cu nume sonor înainte de a deveni disidenți. Protestul lor punea o problemă serioasă pentru regim, fiindcă renumele asigura o anumită protecție. Măsurile regimului nu puteau fi radicale, dacă ne gândim la dispariția fizică, la violențe sau la închisoare, anticameră – la noi – a exterminării, însă interdicția de publicare, cercetare și exersare a profesiei era deja, pentru scriitorii și savanții cu adevărat importanți, o măsură radicală în sine.

Și e mai apoi cazul Doinei Cornea, neîncadrabil în categoriile de mai sus, ba chiar *singular* prin cumulul de circumstanțe: era femeie, o femeie mărunțică, fragilă (de unde și titlul), ce nu-ți impunea prin prestanță fizică, dimpotrivă, probabil că într-un grup cu altele și alții nici n-ai fi

remarcat-o din capul locului – sau chiar deloc; protestul ei a durat mult, foarte mult, opt ani lungi, timp în care ea a revenit și tot revenit cu scrisorile ei ba la Europa Liberă, ba la Consiliul Europei, ba te miri unde; și – fapt neobișnuit, exasperant – opozanta nu dădea semne că vrea să părăsească definitiv țara, unde se afla sub amenințarea continuă a morții. N-a fost *un nume* înainte să auzim de ea la Europa Liberă. Din acest motiv, poziția ei era din capul locului vulnerabilă, la limita precarității.

Iar de-aici înainte trebuie să intrăm mai adânc în materie și să observăm cum se înțelege și se motivează Doina Cornea pe sine însăși. Te-ai aștepta, probabil, la un pic de poză eroică la un om atât de curajos ca ea. Nici vorbă de așa ceva, „a fost un copil sperios și laș” („pentru că mama m-a ocrotit întotdeauna prea tare”). O scenă din copilărie a chinuit-o mai ales. O fetiță, o colegă, alunecase în piscină, se îneca sub chiar ochii ei și striga după o mână de ajutor. N-ar fi trebuit decât să coboare pe scară și să o tragă afară, dar era paralizată de teamă și stupoare. Așadar, o dramă vie avusese loc chiar lângă ea iar ea, iar ea, ca-ntr-un coșmar, nu se putuse urni să întindă o mână! Cum fusese posibil așa ceva?! Fetița a fost salvată, de altcineva, dar copilul Doina a rămas să-și retrăiască pentru totdeauna rușinea și să-și înțeleagă blocajul de neînțeles. Acesta a fost declicul timpuriu al biografiei ei de om responsabil. Au mai fost și altele, câte un amănunt penibil, ce nu se mărturisește de obicei. Ajunsese, de pildă, profesoară într-un orașel de provincie, la Zalău, unde se considera la locul ei, la *nivelul* ei. Nu după multă vreme, s-a pomenit că e invitată să predea la Universitate la Cluj. Acolo, „*cum nu mă simțeam prea bine pregătită, îmi era frică să nu fiu dată afară sub pretextul lacunelor mele, chiar dacă adevăratele motive ar fi fost de fapt de natură politică – așa că tăceam.*” Inconfortul ei, expus fără menajamente de sine, e dublu: profesional, fiindcă asistenta de la franceză nu credea despre sine că e chiar strălucită, și moral, fiindcă nu putea să spună ce credea atunci când ar fi fost niște lucruri de spus, știindu-se precară profesional. Precaritatea profesională alimenta precaritatea morală și tot așa.

Iată deci cum își spune Doina Cornea propria ei poveste. O ancorează solid în realitate, o coboară la nivelul derizoriului și al adevărului gol-goluț, unde nu încap minciuna, micile scăpări, tot niște minciuni și ele, complezența față de sine, explicațiile și ocolișurile obișnuite, *din care e făcută viața*. Acest fel de a rămâne mereu cu picioarele pe pământ, într-un fel ce s-ar putea numi pedestru, complet neromantic, neromanțat, lipsit de aură, ține de natura ei, la care a ajuns printr-un proces de scrutare fără milă.

Dar aceasta e doar o parte a naturii ei. Căci mai există una, la antipoză, o realitate la fel de importantă pentru ea și de prezentă în lucruri, deși ascunsă, realitatea sacrului, despre care i-au vorbit ei cărțile de căpătâi scrise de Mircea Eliade și Constantin Noica. Există la Doina Cornea ceva de convertit recent, mânat de credința ferventă a convertitului recent, atunci când vorbește despre aceste două repere spirituale autohtone.

Remarcabil mi se pare însă faptul că Doina Cornea a păstrat *intacte* cele două feluri de a privi realitatea comunistă și post-comunistă. Adevărul spiritual nu a edulcorat și nu a îndepărtat privirea de la adevărul depravat al profanului, iar acesta nu l-a obnubilat pe primul. De aici, cred, și o stare

de inconfort, dincolo de starea de ofsaid moral pe care o resimțim când o ascultăm sau o citim pe Doina Cornea, în acest paralelism continuu dintre sublim și derizoriu pe care discursul ei le dezvoltă fără să le distorsioneze pe unul prin celălalt. Nu prea se întâmplă să privim lucrurile cu atâta luciditate și cu atâta nevoie de ideal, simultan, într-un respect deplin pentru adevărul celor două realități, sacră și profană.

Tot în linia adevărului și numai adevărului, se situează și felul cum își povestește intrarea în faza confruntării cu regimul. Trimisese o primă scrisoare la Europa Liberă, pe care o semnase, ca să nu se creadă că persoana care scrie nu există, dar nu-și închipuia că redacția îi va divulga identitatea. Citind textul, te și miri că ziariștii de la München au putut face asta, fiindcă mesajul Doinei Cornea fusese îndeajuns de explicit : *„Înainte să închei [scrisoarea către postul de radio], aș vrea să vă rog pe toți cei din țară, cărora mă adresez astăzi, să mă ierte pentru faptul că nu mi divulg identitatea și să nu pună la îndoială sinceritatea vorbelor mele. Mi se pare mult mai important ca prin munca mea să pot menține, în continuare, un contact cu studenții... deoarece predau în învățământul superior din Cluj.”* Semnează : Doinea Cornea, str. Alba Iulia 16, Cluj. Primul care demitizează gestul eroic este, iată, însăși Doina Cornea. Fără voia ei, din neatenția redacției, zarurile fuseseră aruncate și nimic nu mai era de retractat.

Citești apoi textele de protest unul după celălalt și vezi cum privirea, stilul, linia de atac se limpezesc și devin tot mai percutante. După ce fusese arestată împreună cu fiul ei timp de o lună, după ce se cutremurase de groază la gândul că fiul ei va fi supus torturii, că i-a nenorocit viața cu protestele ei, de-abia ieșită din închisoare și fără să știe că zilele regimului sunt numărate, Doina Cornea scrie – era deja primăvara lui 1989 – un text de o frumusețe și o limpezime etică fără cusur. Scrisoarea o adresează lui Nicolae Ceaușescu, interpelat direct: *„Întreaga țară a devenit o uriașă închisoare în care cetățeanul e în permanență agresat și umilit. Instituțiile, practic, nu mai funcționează, ele au fost abolite, figurând ca simple nume: justiție, armată, miliție, partid, învățământ etc. Suntem, de fapt, o țară ocupată de o armată invizibilă de securiști sub directa dvs. conducere. Sunt infiltrați pretutindeni, până și în intimitatea căminelor.”*

Rareori adevărul a fost numit mai răspicat cu numele lui. Și iată acum, în chiar rândul următor, ce încheie descrierea monstruoasei realității comuniste, epifania sacrului încorporat în puterea fragilității : *„Și, totuși, firescul, viața, fragila viață, va învinge! Își are, și ea, legile ei inviolabile, sacre!”* Semnează : Doina Cornea, martie, 1989. Peste nici zece luni, profeția se împlinea.

Nimic n-ar fi putut s-o abată pe Doina Cornea de la felul ei de a privi necruțător lucrurile și de a le rosti în afara oricăror comandamente conjuncturale. L-a admirat și l-a urmat pe Corneliu Coposu, dar l-a văzut cu acea dublă privire ce și-a ascuțit-o la extrem, o viață întregă, deloc în linia general-mitologizantă și găunoasă cu care ne-am obișnuit după ce liderul țărănist a dispărut. Nu pot reda aici, din păcate, superbe pagini, alte pagini superbe, din interviul ce i-l ia Rodica Palade. N-ar fi meritat „cauza” țărănistă o mică tușă mitologizantă?, te întrebi, iar Doina Cornea

îți răspunde parcă, indirect, te contrazice și te readuce la adevărul strict:
*„Nu e indiferent cum trăim amănuntul. Exercițiul spiritual al faptelor
mărunte a făcut parte din strategia mea. El mă obligă la o disciplină a
curajului minor.”* Pur și simplu, tulburător.

Doina Cornea, *Puterea fragilității*, ediția a II-a revăzută, cuvânt înainte de
Gabriel Liiceanu, Editura Humanitas, 2019.